

ABOUT THE LABYRINTH OF SELF-KNOWLEDGE AND THE MYTH OF INTERNAL HAPPINESS

Adrian IANCU

"Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Life as a maze of self-knowledge is the basis of narrative fiction novel that acquires voltage autobiographical confession that alter ego through storytelling. Character biography is punctuated by moments that character is destiny into the irrational. Convicted, based on ambiguous charges, Petrini's destiny is to probe his own interiority in search of truth, landscape marked by two lines of force: the myth of happiness through love and death as a unique phenomenon, irepetabil. The destiny of the individual is a maze, then out of this labyrinth, in other words, freedom, escape, is the enigma of happiness. Saving solution is love, love with all ethical connotations that it generates. The sequence of the end of the novel is eloquent.

Keywords: maze knowledge, inner happiness, inner dialogue, self-consciousness, narrative discourse

Odată cu apariția personajului Victor Petrini în peisajul romanului românesc, itinerariul cristalizării conștiinței de sine atinge, cu siguranță, dacă ne raportăm la tot ce s-a scris până în momentul apariției romanului, apogeul. Scriind despre Petrini, personajul central din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda (vol.I-III, 1980), critica literară îl consideră un "erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste"¹. Dacă la acestea adăugăm și ideea că geometria interioară a lui Petrini rezultă dintr-o "*experiență într-o conștiință prin intermediul aventurii*"², avem deja punctul de pornire pentru sondarea peisajului interior al personajului.

Viața ca labirint al cunoașterii de sine constituie suportul narativ al romanului în care ficțiunea dobândește tensiune autobiografică prin confesiunea aceluia alter ego povestitor. Biografia lui Petrini este jalonată de câteva momente în care destinul personajului se află sub semnul iraționalului. Condamnat, pe baza unei acuzații ambigue, destinul lui Petrini este acela de a-și sonda propria interioritate în căutarea adevărului, peisaj marcat de două linii de forță: mitul fericirii prin iubire și moartea ca fenomen unic, irepetabil.

"Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieși decât pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci, uitându-mă în jos și privind pământul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el,

¹ Eugen Simion, *Prefață*, în Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, Editura Cartea Românească, ediția a II-a, București, 1984: "Marin Preda a scris, în fond, un roman pe care n-aș putea să-l numesc decât romanul unei mari conștiințe. Conștiința, întâi a unui mare prozator care judecă fără părtinire, fără mistificație (nici măcar aceea ce se bizuie pe un titanic sentiment al justiției!) o istorie în care forțele se confruntă în chip dramatic; conștiința, apoi, a unui erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste. Destinul îl lovește de mai multe ori, însă înfrângerile nu-l împing spre negația valorilor și nu-i sălbătesc sufletul! Victor Petrini atinge, într-o lume confuză, condiția tragicului, pentru că nu se îndoiește de puterea spiritului de a rămâne demn și necruțător în suferință. Iubirile și întâmplările absurde îl aruncă în brațele deznădejdiei și ale onoarei, spiritul îi dă însă forță să treacă prin ele, nu netulburat (mit învechit al omului clasic) ci neliniștit și lucid, luciditatea fiind forma demnității sale". (p.30).

²Op.,cit: p.7.

pământul negru, tăcut, liniștit, apoi de atracție, de dorință, un fel de melancolie, de nostalgie blândă, de a mă culca pe el și a rămâne întins pentru totdeauna. ,,

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.33)

Rodul unei conștiințe nu trebuie să dispară, ci trebuie să mărturisească despre frământatul destin al personajului. De altfel, textul romanului se structurează din dorința de a mărturisi, din necesitatea de a face cunoscut celuilalt/celorlalți aspecte relevante din arhipelagul individualității.

"Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătui să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile și să-i dau lui, care mi-e avocat mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfățișare la proces [...]"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.34-35)

Dacă admitem că destinul personajului este un labirint, atunci ieșirea din acest labirint sau, altfel spus, libertatea, evadarea, este enigma fericirii. Pentru Petrini soluția salvatoare este dragostea, iubirea cu toate conotațiile etice pe care aceasta le generează. Secvența din finalul romanului este elocventă în acest sens.

"Mi-am recitit acest lung manuscris și dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am putut ocoli fiind încredințat că altfel m-ași fi chinuit îndelung, fără să obțin spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să-l arunc pe foc. Și totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.316-317)

Există mai multe moduri de a citi această carte, mai multe posibile trasee de lectură prin labirintul narativ al textului ei. Putem desluși în ea un roman filozofic sau un roman, de ce nu, politic sau unul psihologic, dar dacă focalizăm atenția noastră asupra personajului central Victor Petrini, putem vorbi despre sondarea adevărului despre sine, adevăr care nu se lasă descoperit, în cazul acesta, nici prin sondarea interiorității, nici a exteriorității acestuia, ci prin proiecția/raportarea personajului referențial, la celălalt/ceilalți. Discursul narativ se constituie într-un dialog interior în căutarea adevărului, al propriului adevăr al personajului, în acea cădere liberă în care acesta dă impresia că se află. Petrini trăiește, pe parcursul destinului său, drama pierderii de sine și dramatismul regăsirii în alte ipostaze³.

Uitarea de sine ia forma contopirii cu pământul ("*[...] și privind pământul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu*", Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.33*), sursa vegetalului, a existenței primare. Personajul depășește, însă, starea de cădere, de uitare de sine, prin implicarea în derularea existenței sale, secvențial, prin proiecții ale eului asupra celorlalte personaje. Exceptând secvența inițială și cea finală, substanța narativă a romanului este constituită de progresiva "*mărturisire*" întru existență. Romanul devine un jurnal, în sensul cel mai bun al cuvântului, al ființării unei conștiințe, iar modalitatea de realizare artistică este una aparte: sondarea profunzimii reliefului interior al unei conștiințe. Drama, tragicul existenței personajului Petrini vine din faptul că acesta se străduiește să găsească legături de cauzalitate între situații și trăiri aflate în două planuri diferite: situații exterioare și independente de conștiința de sine și trăiri ale eului de profunzime. Din acest

³Mihai Șora, *Despre dialogul interior*, Editura Humanitas, București, 1995: "*Vorbind despre CĂDERE, vorbim despre ultima condiție a dialogului, cea care – umplând, prin adăugarea la celelalte, porțiunea rămasă până la ea neocupată în câmpul condițiilor – îi este și condiția suficientă: cea care, odată scoasă la lumină, dă în sfârșit seama exhaustiv de drama dialogicității, care nu e altceva decât drama pierderii de sine: căci cea mai sigură cale de a te pierde este de a începe să te preferi și nu există șanse să te găsești decât dacă începi prin a te uita (să căutăm, de pildă, adevărul: dacă îl vom găsi cu adevărat, ceea ce vom fi găsit va fi propriul nostru adevăr; dar dacă ne propunem în mod deliberat să căutăm ceea ce numim adevărul nostru, niciodată, niciodată nu vom întâlni adevărul)*". (p.96).

moment, istoria unei conștiințe marchează destinul personajului al cărui relief interior ni se dezvăluie pe parcursul discursului narativ. Ni se dezvăluie relația tată-fiu.

"Simțeam că în alcătuirea intimă a ființei mele exista o lege și în a lui nu, și cum putea trăi fără această lege, sau ce lege îl călăuzea?"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.35)

De fapt, nu e vorba aici, în mod direct, de vreo lege interioară, a conștiinței de sine, ci, pur și simplu, de moduri de viață și scări de valori diferite, după care, fiecare din cei doi, în parte, măsoară importanța și liniile de forță ale destinului lor, de altfel, atât de diferite. Transparența portretului de adolescență a lui Petrini dezvăluie repere interioare de o simplitate genuină, amplificate, mai târziu, prin trăiri, și de o complexitate și unicitate ieșite din comun.

"Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decât mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violența gândirii îmi era respinsă, nu totdeauna ușor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete și când pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare).

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.36)

Analizată retrospectiv, "tinerețea e o trufie, rareori o valoare", iar la polul opus tinereții, moartea, care aduce indivizii la același numitor comun, nu reprezintă deloc o soluție care să corespundă principiilor eticii.

"Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu, trufia mi-a apărut în conștiință într-o zi când am citit în Platon următoarea afirmație: <<Dacă moartea ar fi sfârșitul a tot, cei mai în câștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de timp și de suflet și de păcate... și tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoși>>".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.36-37)

Luciditatea precoce este dobândită și asumată ca urmare a pierderii credinței în Dumnezeu și va fi recuperată mai cu seamă ca eliberare decât ca debulosare și pierdere a reperelor existențiale.

"Aici e cazul să adaug că deși aveam pe atunci abia șaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credința în Dumnezeu și în viața viitoare nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimțite, prin lipsa simplă de credință a altora, care spuneau, de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănâncă viermii... sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de acolo să ne spună cum e..."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.37)

Nici din categoria eroilor dostoevskieni nu face parte Petrini, pentru că nu acționează conform schemei asumării libertății ca urmare a lipsei unui arbitru ori judecător absolut, de unde și conceptul de a trăi "sentimentul fără religie, fără evaziune mistică".

"În loc să fiu neliniștit, turmentat ca un erou dostoevskian că dacă Dumnezeu nu există totul ne este permis, dimpotrivă, simțeam o jubilațiune liniștită că sunt liber de credință și nici un imbold de a răvăși ceva nepermis nu mă ispitea."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.38-39)

Raționamentul duce înspre punerea în discuție a ideii de păcat, idee care îl va urmări pe Victor Petrini și care va contribui la constituirea unei interiorități puternic conturată a acestuia.

"<<Care păcate, mamă, i-am strigat în față, ce păcate ai făcut tu? Ce înțelegi tu prin păcat? Trebuie să-mi spui, fiindcă trebuie să știi, altfel nu ți-ar fi atât de frică să-l faci! Ai omorât pe cineva, sau ai vrut să-l omori? Ți-ai omorât bărbatul ca să trăiești cu altul? >>"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.51)

Întrebarea revine, obsesiv, ceva mai târziu căpătând o altă formă, în opoziție cu ideea de virtute. Păcatul, sub cele șapte forme "*capitale*", capătă nuanțe diferite de la un individ la altul.

"Ce era păcatul? Ea trebuia să știe, să cunoască această temere subterană, care făcea să existe pe lume virtuozii sau doritori de virtute. <<Ei, am repetat, îmi spui și mie ce este păcatul? Înțeleg că nu poți să-l spui pe al tău, dar ce înseamnă în general, a păcătui?!>>. <<Ești copil, zise ea, o să afli singur ce e>>. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.52-53)

Conștientizarea înțelesului noțiunii de păcat apare la Petrini destul de devreme, dar într-o altă accepțiune decât a celor din preajma sa. El face apel la exemplul biblic cu femia desfrântă pentru a ajunge, în cele din urmă, la concluzia că trăiește într-o lume "*impură*".

"<<Ce e, mamă, am spus eu când tata s-a oprit. Mă adresasem ei, care suferea cu adevărat, și nu lui, care era doar jignit și înspăimântat că lumea o să mă arate cu degetul, ca și când n-aș fi fost bărbat ci fată mare. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.71)

Petrini descoperă răspunsul la întrebarea pusă mamei și, odată cu acesta, și lipsa de linearitate a destinului uman. Discontinuitatea apărută în relația dintre părinți produce efecte.

"Crezi mamă, că nu ți-am ghicit păcatul? Te-ai măritat fără să iubești și nici pe urmă nu l-ai iubit pe tata, și nu fiindcă ți-ar fi plăcut altul, ci așa. Dar de măritat te-ai măritat, în loc să te fi dus într-o mănăstire. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.72)

În căutarea adevărului despre sine, în sondarea conștiinței de sine, Petrini se descoperă pe sine analizând actele și acțiunile celorlalte personaje. Proiecția capătă forma punerii personajului în situația celuiilalt.

"[...] era clar, Nineta nu ezitase să curme o viață care <<nu mai mergea>>.

Acum am o iluminare: nici a mea nu mai merge, adică n-ar mai merge chiar dacă printr-un miracol ași evada și reuși să fug din țară."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.77)

Interioritatea indisolubil legată de exterioritate, de "*atașamentul față de viață*", viața ca speranță, ca formă a libertății conștiinței de sine este dominată de ideea de "*încătușare*", ca gest ultim al pierderii speranței de a mai exista.

"Astfel voi înlătura printr-un act de violență supliciul care mă așteaptă, căci nu pierderea totală a libertății mă sperie, ci atașamentul meu față de viață, care m-ar tortura: ești încătușat, vei muri fără speranță.

Mai bine s-o sfârșim înainte!"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.77)

Închiderea în sine, în peiajul său interior este, pentru Petrini, mai puternică decât tumultul vieții.

"[...] conștiința noastră este adesea atât de blindată încât poți să tragi și cu tunul în ea și nu se clintește și asta nu pentru că suntem atunci ticăloși, monștri sau pur și simplu canalii (e un fenomen natural și misterios)".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.78)

Interioritatea este stăpânită de "*lumea pură a ideilor*", atunci când "*experiența de adolescent*" este marcată de liniile de forță ale eului.

"Trebuie să spun că din experiența de adolescent trăseseam concluzia că trebuie să stau liniștit, nici o fată nu se va îndrăgosti de mine și că lucrul cel mai bun pe care îl aveam de făcut era să-mi văd de treabă, să-mi urmăresc țelul meu, adică să ajung cineva în filozofie [...]"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.79)

Transgresia în lumea ideilor accentuează reperatele interiorității în contrast cu cotidianul banal, lucru oarecum firesc, pentru un student le filozofie.

"[...] simțeam cum gândurile îmi zburau din nou cu elan spre lumea pură a ideilor și uitam multă vreme că pe lume există și o altfel de dragoste. ,,

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.80)

Petrini își sondează interioritatea în raport cu exterioritatea, căci, de altfel, cele două laturi ale eului nu pot fi niciodată privite, analizate separat, într-o încercare de autodefinire a lui.

"Mă uitam totuși, adesea, în oglindă, îndelung, să descopăr de ce nu inspiram măcar simpatie. Hm! Aveam figura frumoasă fizic, dar urâtă în expresie. Frumusețea era a trăsăturilor, urâțenia consta în ceva inefabil."

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.80)

Avem, în rândurile de mai sus, prin intermediul autoportretului, "imaginea sufletului" (C.G.Jung) personajului, imagine în care interioritatea și exterioritatea se îngemănează; trăsături ale interiorității transpar și prind contur pe suprafața exterioară a eului⁴. Imaginea sufletului este proiectată în oglindă ("Mă uitam, totuși, adesea, în oglindă, îndelung, să descopăr de ce nu inspiram măcar simpatia", Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, p.80)⁵. Proiecția imaginii despre sine se produce mai întâi în oglindă, mai apoi locul oglinzii va fi luat de celălalt ca persoană/personaj aflat în preajma lui Petrini. Cu alte cuvinte, exilul interior ca formă a proiecției interiorității/exteriorității personajului, pe fundalul imaginii peisajului interior al celuilalt, salvează personajul de căderea în patologic și îl direcționează înspre căutarea adevărului despre sine, fapt care poate lua forma sondării eului moral, psihologic, etic, proces în plină dezvoltare, în context existențial⁶. Calea căutării adevărului despre sine presupune definirea cu strictețe a unui "întreg complex de reprezentări care constituie centrul câmpului conștiinței"⁷, ci proiecția acestui "complex de reprezentări" pe fundalul "imaginii sufletului" celuilalt, exilarea în celălalt prin "a trăi prin" celălalt, etapă superioară lui "a trăi din" fapte și evenimente aflate în exterioritate și reflectate în interioritatea personajului.

Căutarea adevărului despre sine înseamnă viață, existență, asumarea destinului, însușirea unui itinerar posibil, unul din multele și "halucinantele" itinerarii posibile ale vieții.

"Un filozof francez, de origine română și care și-a trăit tinerețea în țară, influențat de Kierkegaard, se întreba într-unul din aforismele lui, cu dispreț la adresa

⁴C.G.Jung, *Tipuri psihologice*, Editura Humanitas, București, 1997: "Imaginea sufletului reprezintă un caz special de imagini psihice, produse de inconștient. După cum persoana, atitudinea exterioară, apare în vise în general sub chipul anumitor persoane posedând într-un grad foarte marcat calitățile corespunzătoare, tot astfel inconștientul figurează sufletul, atitudinea interioară, prin persoane reprezentând calități corespunzătoare sufletului. O astfel de imagine se numește imagine a sufletului" (p.481).

⁵Op.,cit.: "Dacă imaginea sufletului este proiectată, apare o legătură afectivă necondiționată cu obiectul. Dacă nu este proiectată, apare o stare de relativă neadaptare, numită de Freud narcisism. Proiectarea imaginii sufletului dispensează de preocuparea legată de procesele lăuntrice atâta vreme cât comportamentul obiectului concordă cu imaginea sufletului. Subiectul este pus astfel în situația de a-și trăi și dezvolta persoana proprie" (p.483).

⁶Op.,cit.: "Dacă imaginea sufletului nu este proiectată, apare cu timpul o diferențiere de-a dreptul patologică în relațiile cu inconștientul. Subiectul este inundat în măsură crescândă de conținuturile inconștiente pe care nu le poate nici utiliza și nici prelucra în vreun fel, din cauza relației sale defectuoase cu obiectul. E de la sine înțeles că astfel de conținuturi prejudiciază în bună măsură raportul cu obiectul" (p.483).

⁷Op.,cit.: "Eu. Prin "eu" înțeleg un complex de reprezentări care constituie câmpul conștiinței mele și care îmi pare a poseda un grad înalt de continuitate și de identitate cu el însuși" (p.460).

romancierilor și a pretenției lor că spun ceva descriind viețile oamenilor: ce este o viață? Iar eu întreb: ce este altceva? O viață este totul și felul cum se desfășoară ea este adesea halucinant. „

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.106)

Coagularea conștiinței de sine a personajului literar, cunoaște la Petrini, punctul maxim, prin replierea, închiderea în sine ("*bârlogul în care să zicem că am fi reușit să ne retragem*", Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, p.106) și desăvârșirea prin proiecția interiorității asupra celuilalt în căutarea adevărului despre sine.

"Dacă am rămâne la această seninătate care ne atinge ca o aripă dulce sufletul! E cel dintâi adevăr, cel adânc, care nu doare."

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.87)

Aflarea adevărului despre sine ("*curiozitatea*" aflării adevărului despre sine) prin "*așa-zisa luciditate*" îl definește și substanțializează personajul Victor Petrini⁸. Drumul pe care îl parcurge îl plasează într-un continuu "*proces de diferențiere*" (C.G.Jung)⁹ față de și în confruntarea cu celălalt, care este semenul său. A gândi înseamnă a se afirma pe sine, mai mult sau mai puțin în opoziție cu o așa-zisă normă colectivă, a se constitui prin liniile de forță ale gândirii ca particularitate, nu neapărat contrară normei colective, ci mai degrabă ca eliberare prin "*înflorirea ființei*"¹⁰.

"Ce înseamnă însă a gândi, adică a te gândi? În actualul stadiu în care se află gândirea umană, a te gândi înseamnă în realitate a întări de fapt un gând deja format. De aceea, de pildă, rar se întâmplă ca sfaturile să fie urmate. Individul merge orb înainte sub puterea gândului său, devenit obsesie."

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.332)

Petrini distinge între noțiunea de fericire, care nu este un dat, ci o stare care trebuie dobândită, și "*înflorirea*" interiorității, îmbogățirea în elemente și repere ca urmare a actului de a gândi, ca reflectare în sine a unui "*gând deja format*", de dezvoltare a acestuia cu riscul de a înainta până în punctul în care dilatarea gândului, înflorind în interioritatea sa, riscă să se transforme în obsesia actului reflexiv. În căutarea adevărului despre propria interioritate, în sondarea unor zone care să aducă elemente stabile, capabile să o consolideze, prietenia, legătura, relația cu celălalt reprezintă o șansă pentru individ. Proiecția eului în celălalt, prin relația care se stabilește într-o prietenie, poate să aducă, chiar și numai temporar, secvențial, starea de liniște și de siguranță de sine.

⁸Op.,cit.: "*Individ. Individul este ființa în singularitatea ei; individul psihologic este caracterizat de psihologia particulară și, în anume privință, unică ce îi este proprie*" (p.486).

⁹Op.,cit.: "*Individuație. Noțiunea joacă un rol nu lipsit de importanță în psihologia noastră. Individuația este, în genere, un proces de formare și particularizare a individului, în special de dezvoltare a individului psihologic ca ființă distinctă de ansamblu, de psihologia colectivă. Individuația este deci un proces de diferențiere, al cărei țel stă în dezvoltarea personalității individuale*" (p.487).

¹⁰Op.,cit.: "*Individuația se află mai mult sau mai puțin în opoziție cu norma colectivă, căci ea este separare și diferențiere de general și constituire a particularului, dar nu o particularitate căutată, ci una întemeiată aprioric în dispoziția subiectului. Opoziția cu norma colectivă este însă doar aparentă, căci la o examinare mai atentă, punctul de vedere individual nu este contrar normei colective, ci este doar altfel orientat. Calea individuală nici nu poate fi în opoziție cu norma colectivă, deoarece opoziția cu aceasta din urmă nu ar putea fi decât o normă contrară. Calea individuală nu este niciodată o normă. O normă apare pe baza totalității căilor individuale și nu are legitimitate existențială și efect vitalizant decât atunci când există, în genere, căi individuale care tind să se orienteze din când în când după normă. Când are valoare absolută, o normă nu slujește la nimic. Un conflict adevărat cu norma colectivă apare doar atunci când calea individuală este ridicată la rangul de normă, ceea ce constituie intenția individualismului extrem*" (p.488).

"Se întâmplă rar astfel de conjuncții cu soarele prieteniei, fiindcă oamenii ori aleargă după fericire cu o femeie și nu mai e loc în conștiința lor pentru alte bucurii, ori sunt obsedați de probleme de existență, o carieră pe care o urmăresc sau lupta acerbă să nu decadă după ce și-au atins un scop".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.351)

Trecerea în revistă, actualizarea în conștiința de sine a prietenilor care i-au jalonat existența sunt, pentru Petrini, tot atâtea prilejuri de proiecția a eului pe un fundal pe care și-l dorește sigur și liniștitor.

"La facultate am avut prilejul să mă împrietenesc cu doi colegi, dar repede acest început de prietenie s-a degradat din pricina unui alt treilea, un ins neînsemnat... Da, neînsemnat azi, dar poți să știi ce devine mâine

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.351)

Personajul analizează relația cu celălalt/ceilalți în cadrul legăturii de prietenie, în care intervenția unui individ lipsit de reale calități umane poate dereglă echilibrul în sensul etic, moral al cuvântului, nu însă și în înțelesul lui practic, pragmatic.

"Acești doi virtuali prieteni ai mei au crezut că pot da și ei lovitura petrecând mii de ore lângă un astfel de ins... Tocmai ei, care se delectau acasă cu Rimbaud, Verlaine și Samain... De la o vreme ori de câte ori ne dădeam o întâlnire, era prezent și omul neînsemnat, prezență inexplicabilă la început pentru mine..."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.352)

Ambianța generată de sentimentul de prietenie deschide calea de pătrundere în lumea ideilor pe baza principiului verificabilității: adevărat – fals, valoare – non-valoare, din perspectiva convingerilor personajului¹¹.

"<<Ce găsiți voi la idiotu-ăsta?>> <<De ce, mi-au răspuns ei, nu e idiot deloc, are multă intuiție. Idioțenia e o armă, a adăugat cel la care țineam eu cel mai mult. Și el știe s-o folosească. [...] Inteligența afișată e orgoliul prostului, a reînceput cel pe care îl prețuiam eu cel mai mult și așa fi vrut să fim prieteni...>>"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.352)

Simpla dorință de regăsire de sine, prin proiecție în celălalt, sub forma prieteniei, se transformă în pasiunea de a căuta prietenia. Dorința în sine, la început stingheră, străină și izolată, "se filtrează într-un număr tot mai mare de elemente psihice"¹². Evoluția destinului lui Petrini se situează între speranța "ca multitudine de forme egal posibile și îmbucurătoare"¹³ și problema "fericirii interioare" ca "orientare spre viitor a stărilor de

¹¹Stelian Bălănescu, Pe Urmele Adevărului, Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 2001: "Putem astfel imediat vedea că lumea ideilor se separă din capul locului în două mari teritorii: de o parte domeniul ideilor, care se supun principiului verificabilității (adică opoziției adevărat-fals), de cealaltă parte domeniul convingerilor, cu geneză și valoare epistemologică diferită" (p.127).

¹²Henri Bergson, Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței, Institutul European, Iași, 1998: "De exemplu, o dorință obscură se transformă, încetul cu încetul, într-o pasiune profundă. Veți vedea că intensitatea redusă a acestei dorințe se datora faptului că inițial ea apărea străină și izolată de restul vieții interne. Puțin câte puțin, dorința, la început stingheră, se filtrează într-un număr tot mai mare de elemente psihice, inducându-le propria sa nuanță; astfel, imaginea individului asupra unui ansamblu de factori se schimbă"(p.34).

¹³Op.,cit.: "Speranța este o plăcere atât de intensă pentru că viitorul, de care dispunem după bunul nostru plac, ne apare sub o multitudine de forme egal posibile și îmbucurătoare. Chiar dacă din această constelație de posibilități se va obiectiva cea mai dorită, celelalte vor trebui totuși sacrificate, iar noi vom fi pierdut deja mult. Ideea de viitor, având în sine o infinitate de posibilități, este incomparabil mai fecundă decât viitorul însuși; de aceea, speranța este mai plăcută decât posesia, visul – decât realitatea" (p.35).

conștiință"¹⁴). Fericirea interioară, ca rezultat al proiectării în viitor a stărilor de conștiință, eșuează însă. Interioritatea e dominată de sentimentul deziluziei, al stupefacției, al ridicolului situației care anulează identificarea cu celălalt. Viitorul ca proiecție a multitudinii de forme "egal posibil și îmbucurătoare" ține de ideea de libertate sau mai bine spus de eliberare, fără de care nici n-ar putea exista. Prietenia, ca formă de proiecție într-o zonă a relațiilor echilibrate ale conștiinței de sine, debutează cu simpatia pentru celălalt aflat în situație limită echivalentă cu a personajului.

"Simpatia a trecut de la unul la celălalt fără nici o prudență și cred [e vorba aici de judecătorul Ștefan Pop, n.n.] că acest lucru a fost posibil fiindcă eram amândoi, în acele clipe, doi bărbați liberi, eu de Matilda, el de un lucru pe care aveam să-l aflu chiar atunci, o situație limită care îl silea deodată să răspundă la o întrebare neașteptată: ce era el, judecător care aplica legea, sau funcționar subaltern, și încă dintre cei umili, al unor șefi ai regiunii?"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.353)

Sentimentul de simpatie se transformă într-unul de prietenie, atunci când cei doi se întâlnesc cu regularitate, comunică, trec în revistă fapte și personaje, lucru care constituie, de altfel, o sursă inepuizabilă de uimire, surpriză și reflecție. Fericirea ca fapt psihologic e definită de Petrini în opoziție cu nefericirea ca sursă a amintirilor dezagreabile, ca rememorare a eșecului, a faptului că, fără fericire, totul este întrucâtva pierdut căci lumea ideilor nu poate suplini fericirea ca trăire psihologică.

"Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic și sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfârșesc prin a se șterge. Dar apare regretul sfâșietor când îi vedem pe alții trăind în armonie și sufletul parcă ni se zbate ca într-un sac tolstoian în care e vârat Ivan Ilici înainte de a muri."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.367)

Proiecția eului pe fundalul peisajului interior al celuilalt, prin prietenie, în speranța găsirii fericirii interioare, rămâne act neîmplinit. Astfel, în căutările sale, Petrini ajunge să realizeze proiecția, ca formă a exilului interior, nu în celălalt ca subiect/personaj, ci în celălalt ca discurs narativ. Proiecția în discurs narativ, în text, prin actul scrisului, generează, de fapt, un discurs dilatat în care conștiința de sine, și existența se regăsesc ca linii de forță capabile să direcționeze conturarea interiorității și procesul proiecției în discurs narativ a personajului literar.

Bibliografie

Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol.I-III, Ediția a II-a, Prefață de Eugen Simion, Editura Cartea Românească, București, 1984;

*

Mihai Șora, *Despre dialogul interior*, Editura Humanitas, București, 1995 ;

C.G.Jung, *Tipuri psihologice*, Editura Humanitas, București, 1997 ;

Stelian Bălănescu, *Pe Urmele Adevărului*, Editura Excelsior, Cluj-Napoca, 2001 ;

Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, Institutul European, Iași, 1998.

¹⁴Op.,cit.: "Fericirea interioară este, ca și pasiunea, un fapt psihologic izolat ce va ocupa inițial un pliu al sufletului, câștigând puțin câte puțin, teren. La un nivel inferior, ea poate fi adusă în imediata apropiere a orientării spre viitor a stărilor de conștiință. Ulterior, ca și cum atracția viitorului le-ar diminua greutatea, ideile și senzațiile noastre se succed cu rapiditate sporită; gesturile pe care le facem încep să nu ne mai coste același efort. Atingând punctul culminant, în stare de fericire extremă, percepțiile și amintirile noastre se îmbogățesc cu o calitate inexplicabilă, comparabilă unei călduri sau lumini stranii, care ne este atât de necunoscută încât, în anumite momente, întorcându-ne asupra noastră înșine, ne încercăm uimirea de a fi" (p.35).